

publikované úvahy (které autorka nezmiňuje) o tom, jak mohl vypadat cyklus hagiografických obrazů Husovy a Jeronýmovy legendy, jehož fragmentem by mohly být tři příslušné obrazy Jenského kodexu. Neméně zajímavou a dosud ani neotevřenou otázkou bude analýza obrazových strategií, jež vytvořily onu unikátní a radikální ikonografii, vyjadřující ostrou kritiku církevního úřadu a života kněžstva.

Mimořádně záslužná edice Jenského kodexu není ukončením, ale naopak počátkem dalšího studia jeho ilustrací – a věřím, že totéž platí i pro významovou, teologickou a obsahovou stránku jeho textů. Kodex je nyní zpřístupněn nejen našim, ale i zahraničním badatelům, takže můžeme očekávat, že naznačené směřování dalšího bádání o iluminacích už nebude jen věcí české vědecké obce.

MILENA BARTLOVÁ

Professori Josef Cibulka ad honorem. Sborník příspěvků přednesených na symposiu „Život a dílo profesora Josefa Cibulky“ dne 14. 12. 2007, ed. Markéta JAROŠOVÁ, Katolická teologická fakulta UK v Praze, Ústav dějin křesťanského umění, Vydavatelství Togga, Praha 2009 (= Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium 9)

196 s., ISBN 978-80-87258-11-8

Sborník k počtě profesora Josefa Cibulky (1886–1968) sestává ze dvou částí; první tvoří příspěvky současných historiků a jeho následovníků v oborech dějin umění a křesťanské archeologie, druhou pak pět Cibulkových přečištěných statí. V prvním bloku jsou zařazeny rozličné texty, které jednak popisují životní dráhu J. Cibulky z pohledu univerzitního profesora rozkročeného mezi Filozofickou a Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy (J. Kuthan, V. Novotný), v dalších Cibulkovi žáci vyjadřují svůj obdiv k jeho dílu především osobně laděnými vzpomínkami (P. Preiss a O. Pujmanová, která doplnila svůj příspěvek i otištěním několika jeho dopisů). Dva autoři zhodnotili v drobných textech přínos Cibulkova díla k jednotlivým odvětvím (P. Sommer v zamyšlení

nad konceptem totální historie a J. Royt v souvislosti s křesťanskou archeologií). Mírně se vymyká příspěvek J. Homolky, který vzdal hold Cibulkovi studií myšlenkově navazující na jeho knihu o českém korunovačním řádu, obraz Josefa Cibulky pak doplňuje vzpomínkou jeho neteř V. Sekotová. V celku vyvstává před očima čtenáře obraz kněze a odborníka s nevidaným rozhledem i kontakty, jež byl užitečný svým žákům, kteří jej často představují v úsměvných historkách. Všemi vzpomínkovými texty se nese přesvědčení, že Josef Cibulka jako profesor církevních dějin, křesťanské archeologie a křesťanského umění zanechal v české badatelské tradici výraznou stopu.

Ve druhé části knihy editorka doplnila zmíněné příspěvky pěti Cibulkovými vlastními texty. Nutno podotknout, že vzhledem k omezenému počtu zde publikovaných článků není jasný záměr, který ji k výběru vedl. Čtyři z nich vznikly na přelomu 20. a 30. let a poslední v letech šedesátých. Témata jsou také spíše různá, Cibulka v člancích pojednává o vývoji kostelního prostoru, motivu korunované Assumpty na půlměsíci, ikonografii vyobrazení svatého Václava a třeboňského oltáře i zlatnické rytině. Čtenáře potěší především přečištění dodnes přínosné studie o motivu korunované Assumpty na půlměsíci, rozšířeném v českém umění 14.–16. století, jež vyšel v nesnadno přístupném jubilejním sborníku. Celá publikace připomíná Josefa Cibulku v širokém záběru jako kunsthistorika i učitele.

VÁCLAV ŽŮREK

ARCHEOLOGIE

Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ – Iva HERICHOVÁ, *Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I. Katedrála sv. Víta – Vikářská ulice*, Archeologický ústav AV ČR, Praha 2009 (= Castrum Pragense 10)
110 s., 122 obr., 7 volných mapových příloh,
ISBN 978-80-87365-27-4

Problematika nakládání s výsledky archeologických výzkumů patří v současnosti v oboru k nejdiskutovanějším. Během minulého století

se podařilo nashromáždit obrovské množství dat i hmotného materiálu, většinou však nezbyl čas na vědecké vyhodnocení a historickou rekonstrukci nálezových situací. Dalším problémem je rychlý technický vývoj a pokrok v metodách zpracování, v důsledku čehož řada starších výsledků ztrácí svůj vědecký potenciál. Dílčí východisko z této svízelné situace, komplikované rovněž nedostatkem vědeckých kapacit a finančního zajištění, je tzv. archeologický atlas lokality, tedy atlas všech archeologicky evidovaných pramenů, jehož vydání pro oblast Pražského hradu připravuje zdejší pobočka Archeologického ústavu ČR. Výhodou zpracovávané oblasti je nepochybně systematický sběr dat, který má na této mikrolokalitě nepřetržitou tradici již od roku 1925. Tato kontinuita umožnila vybudovat jak systém třídění a uchování dat, tak jejich postupné a vzájemně závislé vyhodnocování.

Ambicí projektu, jehož první svazek nyní vyšel v rámci řady *Castrum Pragense*, je zpracovat celé území dnešního Pražského hradu od Černé věže na východě až po západní Matyášovu bránu. Oblast je kartograficky rozdělena na osm stavebněhistorických úseků (vyznačeno na přebalu publikace), přičemž vymezení prvního z nich vychází z poslední dobou nejintenzivněji zkoumané části – oblasti dnešní katedrály sv. Víta a území k ní přiléhající na severní straně, Vikářská ulice a kanovnícké domy č.p. 37–40. Výsledkem je několik druhů map, připravených pomocí nových geodetických a geologických metod, které zahrnují stavební konstrukce vynesené na rekonstruovaném georeliéfu. Mnohokrát přestavovaný areál obsahuje ve svých archeologických situacích zejména tento druh pramenů a s ním také archeologové při vyhodnocení historické situace nejčastěji pracují. Klíčový výstup představuje mapový list č. 2, rozdělený na čtvercovou navigační síť, do které jsou vyneseny všechny zaniklé či archeologicky dokumentované dřevěné a zděné konstrukce. Základem pro orientaci, ale také jako východisko studia vztahů jednotlivých konstrukcí a jejich vývoje je nově vypracované zaměření stávajících konstrukcí ve vytyčené oblasti a rekonstrukce původního geologického podkladu. Mapa nezatížená interpretacemi (nalezené konstrukce jsou pouze barevně odděleny od šedého podkladu) tak může sloužit ke kritickému ověření dosavadního bádání i jako východisko dalšího studia.

Hlavní část atlasu tvoří vedle mapového listu soupis výzkumů, při kterých byly odkryty lokalizované konstrukce. Jsou zde formou jednoduché databáze publikovány všechny akce ve vytyčeném prostoru v rozmezí let 1876–2009, doplněné jejich výběrovou obrazovou dokumentací. Součástí popisu každé položky je uvedení lokalizace na mapě, stručný popis okolností, autora výzkumu a nálezové situace, původní zdroj pramene (popis a odkazy na jeho archivní uložení) a literatura, v níž zejména u starších výzkumů převažuje interpretační složka nad dokumentační.

Důležitou částí atlasu je také vyhodnocení geologického podkladu a reliéfu hradního ostrohu od počátků osídlení, k čemuž posloužila data sbíraná při všech minulých archeologických akcích a dalších pozorováních či měřeních. V místech chybějících dat je terén softwarově dopočítán z okolních bodů. Tato část atlasu je dílem geoložky Ivy Herichové, jejíž shrnující text doplňuje v příloze mapa č. 3.

Objasnění podminěného vztahu nově poznatého vývoje geologického podloží a antropogenního nadloží umožnilo zpřesnit některé interpretace historického vývoje osídlení, které se týkají rozložení a konstrukce sídel či průběhu hradeb a komunikací. K nejzajímavějším patří naznačená hypotéza (její potvrzení čeká na zpracování staršího výzkumu) o možnosti existence nejstaršího knížecího sídelního jádra v prostoru mezi rotundou sv. Víta a bazilikou sv. Jiří, tedy v oblasti dnešního Jiřského náměstí. Vyplývá to z poznání geomorfologie původního ostrohu, rozděleného mělkým terénním zlomem (tzv. roklí) příčně na dvě části. Zatímco východní část zůstala nejdříve nevyužita, v západní byly nalezeny v nejstarších antropogenních nadložních vrstvách z 9. století pohřebiště s významným hrobem bojovníka (v místech vyvýšeniny v oblasti monolitu na III. hradním nádvoří) a chronologicky mladší první hradní kostel Panny Marie. Obě tyto archeologické situace, včetně absence jiných, poukazují na původně dominantní kultovní funkci polohy. Rovněž východní část, kde se předpokládá prvotní stavba knížecího sídla, byla nejdříve využívána pro sakrální účely – založením baziliky sv. Jiří a následně rotundy sv. Víta. V souvislosti se vznikem pozdější baziliky na místě rotundy je zajímavý poznatek o utváření povrchu terénu, který měl vliv na umístění transeptu na západní stranu, což je důležité i pro uměleckohistorické

vyhodnocení stavebního vývoje baziliky. Vedle geomorfologie původně holého svahu hrála roli i hydrogeologie podloží, která častým prosakováním podzemní vody ovlivňovala zejména nosnost svahového povrchu. Všechny tyto faktory usměrňují možnosti interpretace historického vývoje této exponované lokality, který publikace v mnohém osvětluje.

Shromáždění primárních dat umožnilo také novou interpretaci vývoje řady samostatných stavebních konstrukcí, jejich stručné nastínění publikací uzavírá. Tento přehled zůstane u některých objektů, kde se zatím nepodařilo nashromáždit dostatek dat potřebných k vytvoření celistvé interpretace, alespoň východiskem pro další bádání. V jiných případech, například u baziliky předcházející stavbě katedrály, najdeme v atlase podrobného vizuálního průvodce po její stavebněhistorické minulosti (por. mapy 4, 5 a 5A-B v příloze, které obsahují interpretaci vývoje stavby rotundy a po ní baziliky s přilehlým kapitulním klášterem, a také biskupského sídla s kaplí v době předrománské a románské). Jedna z příložených map dokumentuje nové zaměření katedrály sv. Víta, které se jistě stane důležitou pomůckou všech badatelů pracujících s půdorysem stavby. Demonstruje však také praktické využití atlasu. Zveřejnění archeologických a stavebních památek, ať konzervovaných pod zemí, nebo již exploatovaných, poslouží jako nezbytná pomůcka při výkonu památkové péče na Pražském hradě. To je jeden z mnoha kladů publikace, jež systematizací a zveřejněním pramenné základny ukazuje možné východisko, kudy se má archeologie zejména v mohutně přestavovaných urbánních oblastech ubírat.

KATARÍNA CHLUSTIKOVÁ

Michal LUTOVSKÝ, *Raně středověká archeologie v Čechách. Úvod do studia*, Univerzita Hradec Králové, Gaudeamus, Hradec Králové 2009
79 s., ISBN 978-80-7041-899-4

Při objektivním posouzení učebních skript je třeba hodnotit nejen stránku obsahovou, ale i možnosti jejich didaktického využití. Příprava studijních materiálů je totiž v řadě ohledů specifickou činností, která by neměla sledovat pouze primární cíle, tj. osvojit si pro obor nezbytný faktografický základ a získat přehled dosavadních

výsledků, ale měla by věnovat prostor i pro samostatnou práci studentů, při které by si mohli dále prohloubit získané znalosti nebo by rozvinuli schopnost zasazovat dílčí informace do širšího kontextu. Tento záměr bohužel naráží na omezení v podobě celkového rozsahu publikace, který odpovídá obvykle poskytované časové dotaci na výuku předmětu a také publikačním možnostem vydavatele. Autor si je řady těchto omezení předem vědom, jak o tom konec konců svědčí hned jeho první připojená poznámka.

Struktura práce je logická, začíná obligátním vymezením předmětu studia a historickým exkurzem po dějinách oboru, který doplňuje seznam základní literatury. Výběr badatelů v historickém přehledu a literatuře je vzhledem k poskytnutému prostoru selektivní, takže se samozřejmě nelze ubránit dojmu, že zde někdo či něco chybí. V uvedeném výčtu mi v předválečné dekádě osobně schází jméno kolínského archeologa Františka Dvořáka, jehož četné terénní výzkumy posloužily Janu Filipovi jako základ pro první větší poválečnou studii na téma slovanského osídlení Čech. Stejně tak v poválečné generaci bych si neodpustil vedle Rudolfa Turka, Miloše Šolleho a Jiřího Slámy zdůraznit mimořádný přínos syntéz Ivana Borkovského, Jiřího Bubeníka a Milana Zápotockého, zejména kvůli zpracované materiálové základně a od ní se odvíjející typologii a chronologii jednotlivých druhů raně středověkých artefaktů. Na obhajobu autora je ale třeba uvést, že s výjimkou F. Dvořáka a I. Borkovského ostatní zmiňované badatele cituje na jiných místech práce a uvádí i přehled jejich hlavních prací v závěrečném seznamu literatury.

U druhé kapitoly, která se věnuje základní archeologické periodizaci raného středověku, se autor přidržuje aktualizovaného schématu Jana Eisnera, k čemuž nelze mít výhrad. Při popisu první etapy časné slovanského osídlení by možná neškodilo zmínit diskusi k tomuto tématu, kterou vyvolala v roce 2008 zveřejněná polemická studie Florina Curty. Asi nejvíce trpí na nedostatek prostoru historický exkurz třetí kapitoly, který se snaží v rozsahu dvou a půl strany poskytnout studentům archeologie nezbytný historický kontext od 6. až do 12. století. Tuto stručnost ospravedlňuje fakt, že české dějiny tvoří v rámci studijního programu samostatný předmět, a s jejich základní znalostí se tak u studentů oboru archeologie počítá. Autorovi pak nelze upřít, že i přes uvedená omezení vytvořil